

УДК 338.48-53:331.101.262

Василь Федорович СЕМЕНОВ

доктор економічних наук, професор кафедри економіки та управління туризмом,
Одеський національний економічний університет, e-mail: semva@ukr.net

Наталья Валеріївна НЄЧЕВА

аспірант кафедри економіки та управління туризмом,
Одеський національний економічний університет, e-mail: nata_1989-08@mail.ru

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ПІДПРИЄМСТВ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ:
ТЕРМІНОЛОГІЧНІ УТОЧНЕННЯ**

Семенов, В. Ф. Дослідження процесів управління персоналом підприємств курортно-рекреаційної сфери: термінологічні уточнення / Василь Федорович Семенов, Наталья Валеріївна Нечева // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 3. – № 58. – С. 214–220.

Анотація. У статті узагальнено напрацювання вчених і проаналізовано наукові знання щодо курортно-рекреаційної термінології, науково-методологічних і нормативно-правових підходів до трактування економічної сутності різних типів підприємств курортно-рекреаційної сфери і трудових процесів, що у них протікають. Досліджено проблеми термінології управління трудовими ресурсами і управління персоналом підприємств рекреаційно-курортної сфери. Запропоновано авторський методичний інструментарій для управління персоналом підприємств курортно-рекреаційної сфери.

Ключові слова: курортно-рекреаційна сфера; підприємства курортно-рекреаційної сфери; курорти; санаторії; курортно-санаторна діяльність; трудові ресурси; персонал; управління персоналом.

Василий Фёдорович СЕМЁНОВ

доктор экономических наук, профессор кафедры экономики и управления туризмом,
Одесский национальный экономический университет, e-mail: semva@ukr.net

Наталья Валерьевна НЕЧЕВА

аспирант кафедры экономики и управления туризмом,
Одесский национальный экономический университет, e-mail: nata_1989-08@mail.ru

**ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ
ПРЕДПРИЯТИЙ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦИОННОЙ СФЕРЫ:
ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЕ УТОЧНЕНИЯ**

Семенов, В. Ф. Исследование процессов управления персоналом предприятий курортно-рекреационной сферы: терминологические уточнения / Василий Фёдорович Семенов, Наталья Валерьевна Нечева // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред.: М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 3. – № 58. – С. 214–220.

Аннотация. В статье обобщены наработки ученых и проанализированы научные знания по курортно-рекреационной терминологии, научно-методологическим и нормативно-правовым подходам к трактовке экономической сущности различных типов предприятий курортно-рекреационной сферы и трудовых процессов, в них протекающих. Исследованы проблемы терминологии управления трудовыми ресурсами и управления персоналом предприятий рекреационно-курортной сферы. Предложен авторский методический инструментальный для управления персоналом предприятий курортно-рекреационной сферы.

Ключевые слова: курортно-рекреационная сфера; предприятия курортно-рекреационной сферы; курорты; санатории; курортно-санаторная деятельность; трудовые ресурсы; персонал; управление персоналом.

Vasil SEMENOV

*Doctor of Economics, Professor of Economics and Tourism Management Department,
Odessa National Economics University, e-mail: semva@ukr.net*

Natalia NIECHEVA

*Postgraduate student of Economics and Tourism Management Department,
Odessa National Economics University, e-mail: nata_1989-08@mail.ru*

**THE STUDY OF PERSONNEL MANAGEMENT PROCESSES OF
ENTERPRISES ENGAGED IN RESORT AND RECREATIONAL AREAS:
TERMINOLOGY CLARIFICATION**

Semenov, V. F., Niecheva, N. V. (2015), The study of personel management processes of enterprises engaged in resort and recreational areas: terminological clarification. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Doslidzhennia protsesiv upravlinnia personalom pidpriemstv kurortno-rekreatsiinoi sfery: terminolohichni utochnennia; za red.: M. I. Zveriakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 3, No. 58, pp. 214–220.

Abstract. *The article summarizes the achievements of scientists and analyzes scientific knowledge on recreational terminology, scientific and methodological and regulatory approaches to the interpretation of the economic nature of different types of resort and recreational businesses, as well as labor processes occurring in them. The problems of the terminology of human resource management and personnel management of enterprises engaged in recreational and resort areas are investigated. The author offers methodological tools regarding the personnel management of enterprises engaged in resort and recreational areas.*

Keywords: *resort and recreation sphere; enterprises resort and recreational areas; resorts; motels; resort and Spa activities; manpower; personnel; personnel management.*

JEL classification: *J240, J290*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поняття «управління персоналом підприємств курортно-рекреаційної сфери» деякі дослідники рекомендують сприймати як синонім терміна «управління трудовими ресурсами підприємства». Немає одностайності й у трактуванні багатьох інших термінів, дотичних до теми дослідження: рекреація; відпочинок; відновлення; курорти; санаторії; курортно-рекреаційний комплекс; курортно-рекреаційна сфера тощо. У ринковому господарстві основним показником економічної ефективності підприємства є високий прибуток, що утворюються за рахунок найбільш повного використання всіх організаційних ресурсів, переважно, трудового потенціалу, підприємницьких здібностей і компетенції працівників підприємства. Підприємства курортно-рекреаційної сфери уже давно за багатьма економічними показниками і за своєю соціальною результативністю та економічною віддачею можуть скласти гідну конкуренцію традиційним галузям господарства. Важливим показником ефективного розвитку підприємств курортно-рекреаційної сфери є обсяги потоків відпочиваючих, внутрішніх та зовнішніх туристів, екскурсантів тощо, вплив на зайнятість, створення робочих місць і ступінь економічного розвитку курортно-рекреаційної сфери, що сумарно оцінюється питомою вагою у валовому внутрішньому продукті держави (ВВП) та його часткою у прибутковій частині бюджету. На жаль, цей показник в Україні складає близько 1,0%, тоді як у світі цей вид діяльності забезпечує в середньому 8–10% ВВП, а в деяких країнах досягає 30% [1, с.38]. Отже курортно-рекреаційна сфера має великі перспективи розвитку не тільки як послугоутворююча, але й як сфера, що опосередковано створює робочі місця в інших галузях господарства. Процес управління персоналом цих підприємств досить складний через вибірковість і специфіку підприємств, які мають різну назву і тому потребують термінологічного уточнення.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблема понятійного апарату управління персоналом підприємств курортно-рекреаційної сфери розглянута у низці праць

вітчизняних та зарубіжних авторів. Цією проблемою займалися вітчизняні вчені, серед яких: А. С. Краєвська, С. В. Куніцин, А. С. Кусков, П. В. Гудзь та ін. Результати дослідження термінологічної сутності типових ознак діяльності персоналу підприємств курортно-рекреаційної сфери свідчать про відсутність загально прийнятого підходу до однозначного трактування їх економічної сутності, навіть у вітчизняних нормативно-правових документах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існує багато різних типів та видів підприємств курортно-рекреаційної сфери (КРС), які за своїми функціями не відрізняються одне від одного, але мають різні назви, класифікуються за різними ознаками і належать до різних відомств, зокрема, до Міністерства охорони здоров'я та Міністерства інфраструктури України, що ускладнює трактування назви як підприємств, так і їх сукупностей. Немає однотайності серед науковців і щодо трактування понять «трудові ресурси» й «персонал підприємства».

Постановка завдання. Метою статті є удосконалення понятійного апарату та методичного інструментарію стосовного управління персоналом підприємств курортно-рекреаційної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукове поняття «курортно-рекреаційна сфера» ускладнене розбіжностями у думках різних науковців щодо термінологічної сутності категорій «рекреація» і «курорт».

Термін «рекреація» в науковій літературі з'явився в США наприкінці 90-х років XIX століття. У той час рекреацію визначали як одночасно відновлення, оздоровлення і простір, де здійснюються ці види діяльності. В сучасній літературі спостерігається перехід до нового бачення рекреації як особливого виду діяльності, що стає необхідною умовою нормальної людської життєдіяльності, засобом компенсації напруження та відновлення працездатності, і, як наслідок, умова продовження самого виробництва. У Великій Радянській Енциклопедії маємо кілька значень слова «рекреація» (польск. rekreacja – відпочинок, від лат. recreatio – відновлення): 1) свята, канікули, перерва в школі (застар.); 2) приміщення для відпочинку (застар.); 3) відпочинок, відновлення чинностей людини, витрачених у процесі праці. У цьому ж джерелі зазначається, що термін «рекреація» вживається з 60-х рр. XX в. по фізіологічних, медичних, соціально-економічних, архітектурно-будівельних і інших проблемах організації відпочинку населення. У випадках, коли відпочинок сполучається з лікуванням, наприклад, у санаторіях, рекреація без чітких границь замикається з відновленням здоров'я, лікуванням» [2, с.616–617]. Рекреація характеризується величиною часу, у рамках якого відбувається відновлення чинностей, і діяльністю, усвідомлено або інстинктивно спрямованою на це відновлення. Величина рекреаційного часу залежить від рівня продуктивності суспільної праці й характеру виробничих відносин, а також від віку, статі, професії й низки інших соціально-демографічних факторів. Ріст продуктивності суспільної праці, з одного боку, дозволяє збільшити час на відпочинок, а, з іншого боку, – вимагає його збільшення як необхідної умови для простого й розширеного відтворення фізичних, духовних і інтелектуальних можливостей людини. Таким чином, суспільно необхідному робітникові часу відповідає суспільно необхідний рекреаційний час. Потреба людини в рекреації – соціально-економічна категорія, що змінює своє втримування залежно від характеру продуктивних чинностей і виробничих відносин.

Аналогічно сутність рекреації розкривається й в інших виданнях: «рекреація – це сукупність явищ і відносин, що виникають в процесі використання вільного часу для оздоровчої, пізнавальної, спортивної і культурно-розважальної діяльності людей на спеціалізованих територіях, що знаходяться за межами населеного пункту, який є місцем їх постійного проживання [3, с.22–24], рекреація (від лат. recreatio – відновлення) визначається як «система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людини для її оздоровлення, а також культурно-пізнавальної та спортивної діяльності поза межами постійного місця проживання» [4, с.693].

С. В. Куніцин, посилаючись на тлумачний словник С. И. Ожегова, говорить про дискусійність понять «відпочинок» і «відновлення», які хоча й близькі за змістом, але не є

синонімами. «Відновлення – це повернення до колишнього стану» [5, с.99], [6, с.53–56]. «Відпочинок – проведення деякого часу без звичайних занять, роботи для відновлення чинностей» [6, с.470]. Цей автор справедливо підкреслює, що у науковій вітчизняній і зарубіжній літературі не існує єдиної думки з приводу чіткого й коректного визначення поняття «рекреація» [6, с.53–56]. Стверджується також, що в цілому такі дефініції як рекреація, відпочинок, дозвілля, вільний і рекреаційний час майже неможливо відрізнити одне від одного [7]. Відомі російські дослідники І. В. Зорін і В. А. Квартальнов у своїй «Енциклопедії туризму» [8, с.206] не приводять чіткого формулювання визначення рекреації, а викладають своє бачення проблеми крізь призму свого розуміння сутності питання, звертаючи увагу на альтернативний підхід, пов'язаний з використанням часу рекреації, указуючи на інклюзивний (протягом робочого дня), щоденний (після роботи) час і час, витрачений на різні уїк-енди, а також відпускний і пенсійний види часу. Ці автори приводять такі трактування поняття «рекреація»: розширене відтворення фізичних, інтелектуальних і емоційних чинностей людини; будь-яка гра, розвага тощо, що використовується для відновлення фізичних і розумових чинностей; найбільший сегмент індустрії дозвілля, що швидко розвивається, пов'язаний з участю населення в активному відпочинку на відкритому повітрі, що припадає переважно на уїк-енд; перебудова організму й людських популяцій, що забезпечує можливість активної діяльності за різних умов, характері й змінах навколишнього середовища; цивілізований відпочинок, що забезпечується різними видами профілактики захворювань у стаціонарних умовах, екскурсійно-туристичними заходами, а також в процесі занять фізичними вправами.

Синонімом явища рекреації вважає відпочинок інший російський дослідник Д. В. Ніколаєнко, на думку якого, відпочинок (рекреація) – будь-яка діяльність або бездіяльність, спрямована на відновлення чинностей людини, що може здійснюватися як на території постійного проживання людини, так і за її межами [9, с.19].

На думку авторів статті, рекреацію варто розглядати як систему оздоровчих, пізнавальних, спортивних і культурно-розважальних заходів, спрямованих на відновлення фізичних і духовних сил людини на основі раціонального використання рекреаційних ресурсів, як обов'язкової умови розвитку рекреації. Розвиток рекреації вимагає особливих закладів і засобів, що забезпечують той або інший вид відпочинку з використанням тих, чи інших ресурсів, зосереджених на рекреаційних підприємствах, які сполучають певні умови та ресурси, а також організують їх використання для регенерації та розвитку життєвих сил людини, витрачених у процесі праці [7, с.46]. В умовах глобалізації і міжнародної інтеграції поняття «рекреаційний комплекс» чи «рекреаційно-туристичний комплекс», яке доволі часто вживається науковцями, не є коректним. «Комплекс (від. лат. complexus – зв'язок, сполучення) означає сукупність предметів, явищ або властивостей, що утворюють одне ціле» [2, с.585].

Поділяємо точку зору С. В. Куніцина, що комплекс – це, «швидше за все набір, нехай навіть сукупність однорідних або близьких за технологією об'єктів одного призначення по суті розосереджених невластиво пов'язаних об'єктів, що не представляють собою єдине й системне ціле, що, комплексу має бути властиве організаційно-структурна єдність, якась умовно-замкнута автономність у вирішенні своїх виробничих функцій і завдань» [6, с.55]. Вважаємо, що головним стержнем господарських комплексів є управлінська вертикаль, а створення й функціонування комплексів на усіх рівнях (від мікро- до макрорівня) було виправданим в умовах планової економіки, де існувала жорстка управлінська ієрархія. І тут не погоджуємося з думкою, наприклад, С. В. Куніцина, який (і не тільки він) ототожнює комплекс з кластером (іншою формою інтеграції), котрий він називає «комплексом на макрорівні» [6, с.56], що не є вірним за самою суттю кластеризації, адже цій формі інтеграції об'єктів санаторно-курортного, рекреаційного, туристського призначення з усією необхідною інфраструктурою не притаманна управлінська вертикаль на будь-якому рівні.

Отже, в сучасних ринкових умовах таке поняття як комплекс не є точним за визначенням, воно трансформується у більш широке і сучасне – сфера. Вочевидь, буде

правильним говорити про рекреаційну, або рекреаційно-туристичну сферу, або, якщо мати на увазі контекст цього дослідження, курортно-рекреаційну сферу, тобто сукупність підприємств, що володіють спільністю виробленої продукції (послуг), відповідними технологіями й включають: санаторно-курортне лікування; оздоровчий відпочинок; туризм; альпінізм та інші види активного відпочинку. Курортно-рекреаційна сфера – нова сфера економіки, яка базується на певному поєднанні природних і антропогенних факторів і набуває все більшого значення та економічного ефекту. Це послугоутворююча сфера, в якій проявляються економічні відносини між виробниками та споживачами рекреаційно-туристичного продукту, переважно у вигляді надання лікувально-оздоровчих послуг.

Від інтегративного сполучення понять «курорт» і «санаторій», їхнього функціонального призначення, отримуємо санаторно-курортну діяльність як особливий вид використання людського потенціалу для надання специфічної послуги, що полягає у задоволенні потреб людини у лікуванні, відпочинку, для підвищення капіталу здоров'я. У контексті економічної науки санаторно-курортну діяльність варто віднести до курортно-рекреаційної сфери. Для формування і розвитку рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств, обов'язковою умовою є їх ресурсна база, що потребує раціонального використання, охорони і примноження (відновлення). Діяльність санаторно-курортних і оздоровчих підприємств в Україні регламентують декілька основних нормативно-правових актів, де зазначається, що санаторно-курортні заклади є закладами охорони здоров'я, що розташовані на територіях курортів і забезпечують подання громадянам послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів. Перелік санаторно-курортних закладів та напрями їх спеціалізації затверджуються центральним органом виконавчої влади з охорони здоров'я [10]. Варто зазначити, що відповідно до останніх змін та доповнень Основ законодавства України про охорону здоров'я слово «лікувально-профілактична допомога» замінено на «медичну допомогу» [10]. Необхідною умовою діяльності закладів охорони здоров'я, до яких належать санаторно-курортні заклади, є надання медичних послуг (медичного обслуговування). У розділі VIII цього документа розрізняється медико-санітарне забезпечення санаторно-курортної діяльності (ст. 67) і відпочинку (ст. 68). У ст. 68 зазначається, що власники та керівники підприємств зобов'язані створити здорові й безпечні умови для відпочинку, фізкультурно-оздоровчих занять, дотримуватися законодавства про охорону здоров'я і санітарно-гігієнічних норм, забезпечити можливість надання особам, які відпочивають, необхідної медичної допомоги. Тобто, відзначається наявність і необхідність виокремлення як санаторно-курортних послуг, так і оздоровчих (відпочинок). За функціональними ознаками виокремлюють два види підприємств – санаторно-курортні й оздоровчі.

До санаторно-курортних підприємств варто віднести: санаторії, санаторії-профілакторії та пансіонати з лікуванням, тобто підприємства, які надають послуги з лікування та повинні розміщуватися на території курорту чи лікувально-оздоровчої місцевості. До оздоровчих належать всі інші зазначені вище типи підприємств, що мають умови для відпочинку і оздоровлення та розташовані, зазвичай, в межах курортів, рекреаційних та приміських зонах. За профілем ці підприємства розподіляються на однопрофільні, які надають медичні послуги споживачам з однорідними захворюваннями (монопрофільні) та багатопрофільні, які мають у своєму складі два або більше спеціалізованих відділення [10].

Гострою проблемою є невідповідність штатних розписів санаторіїв діючим нормативам, затвердженим наказом МОЗ України № 33 від 23.02.2002 р. Фактична забезпеченість штатними посадами медичного, педагогічного та іншого персоналу в деяких санаторно-курортних закладах становить лише 80 відсотків від нормативної. За таких обставин мова не йде про розвиток санаторно-курортних закладів, а лише про утримання та збереження існуючої мережі.

Персонал виступає як сукупність працівників різних професійно-кваліфікаційних груп, зайнятих на ПКРС. Вони є активною частиною ресурсного потенціалу суб'єкта підприємницької діяльності. Персонал виступає як сила (можливість), закладена в ресурсах. Персонал підприємства КРС – це сукупність постійних працівників, які отримали необхідну професійну підготовку і/або мають досвід практичної роботи. Кожен член персоналу володіє власним трудовим ресурсом, що позначається в науковій літературі терміном «трудова потенціал працівника», і складається із трьох основних показників: якості, часу участі у виробничому процесі, індивідуальних можливостей працівника (табл. 1).

Таблиця 1

Індивідуальний трудовий потенціал працівника підприємств курортно-рекреаційної сфери

Показники	Зміст
Якість	Психофізіологічний, фізичний й інтелектуальний стан розвитку працівника, освітній і професійний рівень підготовки, трудові уміння і навички
Часовий відлік участі у виробничому процесі	Нормована величина робочого дня, міра оцінки участі працівника в діяльності підприємства
Відношення до праці	Продуктивність, креативність, прояв творчих можливостей, інноваційність

Поняття «персонал» означає реально діючу сукупність працівників, що зайняті на підприємствах і володіють певним рівнем професійної підготовки й кваліфікації. Таким чином, можна говорити також про «розвиток персоналу» як процес збільшення інтелектуального, творчого, культурного потенціалу та освітнього рівня працівника, на основі підвищення його розумових і фізичних здібностей, професійних якостей, талантів, виховання високих моральних якостей тощо, який спрямовано на формування людини як особистості та найвищої цінності підприємства, що повно відтворює сучасні вимоги концепції людського розвитку до змісту цих понять.

Якщо управління – це процес, який вимагає певного аналізу та розробки певних дій, то управлінський процес – це поетапне управління, яке передбачає спочатку визначення цілей та завдань, а потім їх вирішення, тоді управління персоналом підприємств КРС – це тяж комплексна система цілей та завдань, які спрямовані на ефективне використання персоналу за допомогою різних способів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Оцінюючи роль напрацьованих учених у формуванні наукових знань щодо термінологічної сутності різних типів санаторно-курортних підприємств і трудових процесів, що у них протікають, доводиться констатувати, що вони не вичерпують усього кола питань щодо змісту та завдань дослідження сутності економічних категорій, пов'язаних з формуванням і розвитком підприємств курортно-рекреаційної сфери. Особливо це стосується категорій, пов'язаних з людським фактором, тобто «трудова ресурси», «персонал», «управління персоналом», «ефективність управління персоналом підприємств курортно-рекреаційної сфери», які потребують подальших глибоких розробок. Для здійснення ефективної економічної діяльності підприємства курортно-рекреаційної сфери необхідним є наявність персоналу у вигляді достатньої кількості висококваліфікованих працівників, а також ефективне управління ними. Саме управління персоналом підприємства курортно-рекреаційної сфери є одним із головних чинників покращення ефективної діяльності підприємств курортно-рекреаційної сфери.

Література

1. Ведмідь Н. І. Санаторно-курортний комплекс: сервісне управління: монографія / Н. І. Ведмідь. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2013. – 535 с.

2. Большая Советская Энциклопедия: в 30 т. / [под ред. А. М. Прохорова]. – М.: Советская энциклопедия, 1975. – Т. 21. – С. 616–617.
3. Краєвська А. С. Рекреаційні ресурси санаторно-курортних підприємств: сутність та перспективи використання: монографія / А. С. Краєвська, О. О. Мороз, Б. Є. Грабовецький. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – 184 с.
4. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – М.: Современный литератор, 2003. – 976 с.
5. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, И. Ю. Шведова // Рос. академия наук; Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.
6. Куницын С. В. Аперцепция базовых дефиниций функционирования туристско-рекреационной сферы / С. В. Куницын // Культура народов Причерноморья. – 2012. – № 220. – С. 53–56.
7. Кусков А. С. Курортология и оздоровительный туризм: учеб. пособ. / А. С. Кусков, О. В. Лысикова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 320 с.
8. Зорин И. В. Энциклопедия туризма: справочник / И. Зорин, В. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 368 с.
9. Николаенко Д. В. Рекреационная география: учеб. пособ. / Д. В. Николаенко. – М.: Владос, 2001. – 287 с.
10. Про курорты: Закон України № 2026-III від 05.10.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>.

References

1. Vedmid, N. I. (2013), *Sanatorium-resort complex: service management: monograph [Sanatorno-kurortnyi kompleks: servisne upravlinnia: monohrafiia]*, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, 535 p. (ukr)
2. *The great Soviet enciclopedia (1975). Ed. A. M. Prokhorov [Bolshaya Sovetskaya entsiklopediya; pod. red. A. M. Prokhorova], Vol. 21, pp. 616–617 (rus)*
3. Krayevska, A. S., Moroz, O. O., Grabovetskiy B. Ye. (2013), *Recreational resources of the sanatorium-resort enterprises: the nature and prospects of use: monograph [Rekreatsiini resursy sanatorno-kurortnykh pidpriemstv: sutnist ta perspektyvy vykorystannia: monohrafiia]*, VNTU, Vinnytsia, 184 p. (ukr)
4. *The newest dictionary of foreign words and expressions (2003) [Noveyshiy slovar inostrannykh slov i virazheniy], Modern Writer, Moscow, 976 p. (rus)*
5. Ozhegov, S. I., Shvedova, I. Y. (1999), *Explanatory dictionary of Russian language: 80,000 words and phraseological expressions. 4th ed. [Tolkovyy slovar russkogo yazyka: 80000 slov i virazheniy; 4-e izd.]*, Russian Academy of Sciences; In-t of Russian language named after V. V. Vinogradov, Azbukovnik, Moscow, 944 p. (rus)
6. Kunitsin, S. V. (2012), «*Aperciate basic definitions of the functioning of the tourism and recreation industry*» [Apertsipatsiya bazovykh definitsiy funktsionirovaniya turistsko-rekreatsionnoy sfery], *The culture of Black Sea nations*, No. 220, pp. 53–56 (rus)
7. Kuskov, A. S., Lysikova, O. V. (2004), *Balneology and Wellness tourism [Kurortologiya i ozdorovitelnyy turizm]*, Fenix, Rostov na Donu, 320 p. (rus)
8. Zorin, I., Kvartalnov, V. (2001), *Encyclopedia of tourism: a Handbook [Entsiklopediya turizma: spravochnik]*, Finance and statistics, Moscow, 368 p. (rus)
9. Nikolayenko, D. V. (2001), *Recreational geography [Rekreatsionnaya geografiya]*, Vlados, Moscow, 287 p. (rus)
10. «*About resorts: Legal Act of Ukraine, No. 2026-III, 05.10.2000*» [Pro kurorty: Zakon Ukrainy, No. 2026-III, 05.10.2000], available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2026-14> (ukr)

Стаття надійшла до редакції 06.08.2015.